

üzleti tisztességgel ellentétes áron való árusítással folytatott üzleti verseny nem csupán egyéni érdeket érint, hanem a kereskedelem általános érdekét, tehát a közérdeket is sérti és így a versenytárgyalásnak közérdekből megadott, a törvény alapján versenytársnak közérdekből megadott, a törvény alapján fennálló kereseti jogról érvényesen lemondani sem lehet. (P. IV. 3701/1938.)

*

A P. VI. 629/1938. sz. ítélet egyéb kérdések tisztázásán kívül annak megállapítása végett is *felold*, hogy a külföldi állampolgár felperes által előterjesztett kereseti kérelem teljesítése *nem ütközik-e a külfölddel való fizetési forgalomra vonatkozó jogszabályokba*. Ez a döntés nem egészen konform a 4140/1932. M. E. sz. rendelet ama rendelkezésével és az annak alapján kifejlődött bírói gyakorlattal, amely szerint az ily meghallgatásnak a *végrehajtás* elrendelését megelőzőleg van helye, — vagyis a felperes külföldi állampolgár (helyesen: külföldi lakos) volta nem akadályozta a *per* lefolytatásának. Ez alól csak a 4550/1931. M. E. sz. rendelet 5. §-ában szabályozott perfelüggesztés esetében lenne kivétel, aminek azonban a már kialakult bírói gyakorlat szerint speciális előfeltételei vannak.

A *váltóperben* hozott *ítélet*, ha abban a váltó kiállításának alapjául szolgált *köztörvényi ügylet elbiráltatott*, e jogviszony tekintetében *ítélt dolgot* teremt. (P. VII. 2644/1938.)

Az örökös ellen hozott marasztaló ítélet jogereje az egyetemes jogutódokra — így az örökösökre — is kiterjed. (P. IV. 3310/1938.)

Dr. Vági József.

Hitbér és „Mahre“.

A magyar házassági vagyoni jog egyik legjellegzetesebb intézménye a hitbér, amelynek gyökerei az Árpád-korba nyúlnak vissza s amely e kor vagyoni jogának egyik főintézménye volt. Az okleveles anyag nyújtotta közvetett adatok és bizonyos etimológiai következtetések alapján általában véve elfogadott az a nézet, amely a hitbér eredetét a „pretium puellae“-ben látja és amely szerint a magyar jogban is, mint minden népnél, a házasságkötés formája eredetileg az adásvétel volt.¹⁾ Illés szerint az árpádkori hitbér lényegében megegyezett a germánjogi „Muntschatz“-zal; mind a kettő még tisztán őrizte a pretium puellae eredeti jellegét, mind a kettőhöz való jog a házasság puszta megkötésének tényével jött létre, mint ahogy a vételár követelésének joga megszületik az adásvétel megkötésével: más

¹⁾ Illés: A magyar házassági vagyoni jog az Árpádok korában, 1900. 9. skv. old.

lényeges tulajdonságai és előfeltételei a hitbérnek szerző szerint ebben a korban még nem voltak, nevezetesen hiányoztak még mindazok az ismérvek, amelyek Werbőczinél már a hitbér lényegét és meghatározását adják és amelyek a Hármaskönyv hitbérét a Muntschatz-tól már erősen megkülönböztetik.

Werbőczi a hitbért igen szabatosan definiálja. A Hkv. I. rész 93. cím fejében ezt a meghatározást találjuk: „... ez a nőnek szüzessége elvesztéséért és az elhálásért férje javaiból adatik“, ugyanezen cím 2. §-a szerint pedig: „... a hitbér... a törvényes házasságra lépett nőknek a házassági tartozás teljesítéséért a férjnek javaiból és jószágaiból járó jutalom, mely a férj állásának minémisége szerint szokott adatni“. A Hkv. hitbére már nem egyszerű pretium puellae, nem a házasságkötés pusztá tényével keletkező kötelezettség; két újabb gondolat nyomul előtérbe, amely a vételár primitív gondolatát elhomályosítja, a hitbér ezentúl ellenérték: 1. propter deflorationem et concubitum (93. cím, fej.), 2. ob debitum matrimonii (u. o. 2. §.). A Werbőczi korabeli hitbér tehát már más, mint a germánjogi Muntschatz és az utóbbival azonosnak feltételezett árpádkori hitbér, s utóbbiaktól egy fokozatos fejlődés választja el. Ennek a fejlődésnek a kezdetén, „amikor a Brautkauf kora nem volt távol s emléke nem mosódott teljesen el, nem jöhetett számba más jogcím, s abban a mértékben, mint a fejlődés folyamán teljesen feledésbe merült a dos eredeti alapja, kerestek más jogcímet s meg is találták a kevésbé lényeges vonások között“.²⁾

A hitbérnek most idézett és a magyar jogban valószínűleg végbement fejlődésével hasonló fejlődést mutat ugyanez az intézmény egy tőlünk igen messze eső jogrendszerben, az iráni jogban. A hitbér az iráni jogban „Mahre“ vagy „Cédaghe“ néven ismeretes, s az iráni jogba úgylátszik a VII. században került, az arab hódítás nyomán. A preizlamikus arab jogban a Mahre még tisztán a menyasszony ára, melyet a vőlegény nem is a nőnek, hanem a nő atyjának fizet.³⁾ Ez a koncepció megváltozik az Izlam befogadásával; a Korán szerint az asszony személy és adásvétel tárgyát nem képezheti. A vételár helyét újabb gondolat foglalja el, ezentúl a Mahre: „l'équivalent du profit tiré licitement par l'homme de „Fardje“, ou l'organe sexuel de la femme“,⁴⁾ mások szerint egyszerűen: „la contre-partie du rapport sexuel“.⁵⁾ A VII. században mohame-

²⁾ Illés id. m. 13. old.

³⁾ M. Morteza Hosseini-Téhérani: Le statut de la femme mariée en droit Schyite, Paris, 1935. 9. old.

⁴⁾ Hassan Emami: L'institution juridique du mahr (dot) en droit musulman du rite chiite. Lausanne, 1933. 13. old.

⁵⁾ Amirian: Le mouvement législatif en Iran, Paris, 1937. 28. old.

dán országgá lett Irán a házasságnak a Korán szerinti koncepcióját veszi át. A szokásjog sokszázados fejlődésen keresztül megőrzi az intézmény összes elemeit, amelyek így átmennek az új iráni polgári törvénykönyvbe, amely bírálói véleménye szerint nem más, mint a szokásjog hű és szinte szószerinti reprodukciója. Innen van az, hogy a Mahre fogalma az iráni ptk.-ban nem sokban különbözik attól a koncepciótól, amely annak idején a Korán nyomán az iráni jogba átmehetett. A kodifikáció igen késői, a ptk. a personae, res, actiones hármias felosztását követi és az I. rész 1928-ban, a II. 1934—35-ben és a III. 1935-ben jelent meg.

A szerzők megegyeznek abban, hogy a Mahre ma is az iráni jog legjellegzetesebb intézményének tekintendő. Az intézménynek a ptk. szabályozásában foglalt lényeges vonásai a következők. Az asszony a házasság megkötésével jogot szerez a Mahre-ra (1082. §.), ez a jog azonban csak a Mahre felére nézve feltétlen, másik felére nézve függ az elhálás bekövetkezésétől (1092. §.); ha a férj az elhálás előtt a házasságot az asszony repudiálásával felbontja, akkor az asszony a kikötött és esetleg már birtokába bocsátott Mahre tulajdonjogát csak fele részben szerzi meg, a másik felére vonatkozó igénye elvész, sőt ezt köteles a férjnek visszaszolgáltatni, amennyiben az átadás már bekövetkezett volna. Ha a házasság semmis volt és az elhálás nem következett be, akkor a férj Mahre címén semmivel sem tartozik az asszonynak és az e címen már előre átadott pénzt vagy értéket teljes egészében visszakövetelheti utóbbtól (1098. §.). A Mahre esedékessé válik a házasság megkötésekor, illetve az elháláskor, de szerződésileg az esedékességre bármely más későbbi időpont is megállapítható; ha ilyen későbbi időpont nem lett szerződésileg megállapítva, az asszony tartózkodhatik a debitum conjugale teljesítésétől, amíg neki a Mahre át nem adatik, (1085. §.): a Mahre legkésőbb a házasság megszűnésekor válik esedékessé. Ezeknek a §-oknak az egybevetéséből látható, hogy a Mahre a ptk.-ban két konjunktív feltétel ellenértéke; ez a két feltétel: 1. az érvényes házasság, amely a férjnek az asszony felett élvezeti jogot ad („... droit de jouissance licite accordé au mari par la femme sur son corps...“ Amirian, id. m. 43. old.) és 2. ennek a jognak a megvalósulása, vagyis az elhálás ténye. Mindebből láthatjuk, hogy az eredeti koncepció ném sokat változott, a ptk. híven kitart a hagyományos magyarázat mellett; a szerzők mégis abban látnak valami fejlődést a régebbi felfogással szemben, hogy míg régebben úgy fogták fel, hogy a férj a házasságkötés által megszerezte a „Boz-e qui veut dire le champ génital“ tulajdonjogát az asszonnyal szemben, addig a ptk. felfogása szerint a férjet már nem tulajdonjog illeti meg, hanem a most említett élvezeti jog.

Az asszonynak a Mahre-hoz való jogát a ptk. megállapítja, azonban annak összegszerű meghatározása mindig szerződéssel történik és a házasságfelek társadalmi állása szerint változik. Habár ilyen szerződés megkötése a házasságnak nem érvényességi feltétele, tényleg az ilyen szerződés megkötését a házasságfelek sohasem mulasztják el, aminek két indító oka van: 1. a minél magasabb Mahre kikötése a házasságfelek előkelőségének, társadalmi helyzetének bizonyítéka. 2. A Mahre kikötése a házasságnak bizonyos stabilitást ad; a férjnek ugyanis a ptk. szerint módjában van a feleségét bármikor egyoldalúlag repudiálni (az ú. n. Talaghe útján, 1133. §.). A repudiálás tényével azonban a Mahre feltétlenül esedékessé válik, és pedig amennyiben az elhálás már megvolt, a Mahre teljes összege, ha pedig az elhálás még nem következett be, annak fele. Így az esetek nagy számában épen az tartja vissza a férjet az asszony repudiálásától, hogy ezzel egyidejűleg fizetési kötelezettsége is esedékessé válnék, épen ezért a leány szülei mindig ragaszkodnak a minél nagyobb Mahre szerződéses kikötéséhez. Az asszony egyébként az ú. n. ideiglenes házasságban (1097. §.) is jogot szerez a Mahre-ra és a rendes házasságra vonatkozó szabályok e tekintetben megfelelően itt is alkalmazást nyernek.

Fejtegetéseink, amelyekben a hitbér és a Mahre intézményeit tárgyaltuk, nem azt célozzák, hogy az így kimutatott hasonlóságokból az összehasonlítás keretét és az adatok bizonyító erejét meghaladó következtetéseket vonjunk le; célunk csupán az volt, hogy a Mahre önmagában is érdekes intézménynek ismertetése mellett rámutassunk arra a párhuzamra, amely közt és a hitbér között — de nem magának a házasságnak a két jogrendszerben való szabályozása között — kétségtelenül fennforog. Ez a párhuzam részben a kétféle hitbér fejlődésében, részben pedig a szabályozás mikéntjében mutatkozik. Ami első sorban a fejlődést illeti, azt látjuk, hogy a Mahre, csakúgy, mint a Muntschatz és mint minden valószínűség szerint a hitbér is, a pretium puellae-ben bírják eredetüket. Ez a párhuzamos fejlődés azonban hosszabb életű a hitbér és a Mahre, mint a Muntschatz tekintetében. A Muntschatz már rég megszűnt élő jogintézmény lenni; a BGB. már nem ismeri; az Optk. két hasonló intézményt ismer: a Morgengabc-t (1232. §.), amely azonban inkább a magyar jegyajándéknak felel meg s már egyáltalában nem tükrözi vissza az eredeti germánjogi Muntschatz lényeges vonásait, így megfizetése nem kötelezettsége a férjnek, csak szokásos kedveskedés a részéről; a másik intézmény a Widerlage (1230. §.), amely tisztán augmentatio dotis s a hitbérral rokon vonásokat nem mutat. Tekintettel arra, hogy az Optk. ma már csak — Grosschmid szavaival élve — partravetett jogszabályaiban áll fenn, azt kell mondanunk, hogy a Muntschatz

és rokon intézményei kivesztek a német jogokból. Ezzel szemben a hitbér és a Mahre hosszú szokásjogi fejlődés után ma is élő jogintézményekként vonultak be a magánjogi törvénykönyvekbe, természetesen átmenve mindazon a változásokon, amelyek a sajátos körülmények, hely és idő szerint különbözők voltak. Ami a szabályozás mikéntjét és általában véve az egész intézmény jogi természetét illeti, előre kell bocsátanunk azt, hogy egy jogvidék sincs oly nagy mértékben kiteve a mindenkori vallás-erkölcsi felfogás hatásának és befolyásának, mint a házassági jog. A magyar jogfejlődés a XI. századtól kezdve a keresztény erkölcs és világnézet elemeivel gazdagodott és ezek jegyében alakultak jogintézményeink, így az egész házassági jog is. A házasságnak keresztény értelemben vett felfogása pedig azt hozza magával, hogy mindinkább az intézmény erkölcsi tartalma nyer hangsúlyozást és ez nyomul előtérbe, míg a többi elemek elhalványodnak. Ez természetesen nemcsak magának a házasság intézményének, hanem a házassági jognak, illetve a házassági vagyoni jognak minden más intézményére is vonatkozik. Ez a behatás természetszerűleg hiányzott az iráni jog fejlődésében. A vallási jellegű szokásjog konzervatívan őrizte a hagyományokat és így ment át a házasság eredeti, meglehetősen carnális koncepciója a modern ptk.-ba is. Innen van az, hogy az iráni ptk.-ban szabályozott Mahre még sokkal közelebb áll a Hkv. hitbérehez, mint ahhoz a hitbérhez, amelyről a Mtj. 163. §-a rendelkezik. A Hkv. még kiemeli a defloratio et concubitus elemét, amelynek a hitbér mintegy ellenértékét képezi; lényegében ma is ezt a gondolatot találjuk az iráni ptk.-ban. De a Hkv.-ben már feltűnik egy másik gondolat is: a debitum matrimonii. Ez az az elem, amely a későbbi fejlődés során előtérbe nyomul, különböző interpretáción megy át, végül is a fejlődés eredményeképpen bekerül a Mtj. 163. §-ába, amely már csupán a házastársi kötelezettségek erkölcsi jellegét emeli ki: a pretium puellae-ből pretium fidelitatis lesz. Az eddig érintett hasonlóságokkal szemben ebben látjuk az általunk tárgyalt két intézmény főkülönbségét, amelynek oka és magyarázata azonban nem jogi elemekben, hanem a jog világán kívül a vallás és erkölcs hatásában rejlik.

Dr. Zajtay Imre.

A szolgai utánczás kérdéséhez.

A „Magyar Jogászegyleti Értekezések“ ez évi 4. száma közli dr. Schuster Rudolfnak a Jogász Egyletben tartott előadását („Bírói gyakorlat a tiltott utánczás, a mintaoltalom kérdésében, tekintettel TVT-re.“) Az illusztris szerző nagy személyi tekintélye és tudományos súlya, csakúgy, mint a tárgyalt pro-